

Ateş, Su ve Sosyoloji: Türkiye’de 2021 Yazında Meydana Gelen Orman Yangınları ve Seller Üzerine Bir Afet Sosyolojisi Analizi

Ruhi Can ALKIN*

Özet

Yarattığı maddi ve fiziksel tahribat ile etkisini hissettiren afetler, değişik vadelerde insan ve toplum yaşamına dair radikal değişikliklere de sebep olabilmektedir. Herhangi bir doğal ya da yapay (man-made) afet, kentlerin ya da yerleşim birimlerinin altyapısından turizm faaliyetlerine değin zarar vermekle birlikte, bölge insanının bugününe ve geleceğine dair sorgulama, plan ve eylemleri de doğurmaktadır. Bu açıdan, toplumsal değişim olgusunun ortaya çıktığı afetler, öncesi ve sonrası ile sosyoloji disiplininin doğal bir inceleme alanıdır. Bu çalışmada, 2021 yazında Kastamonu’da meydana gelen sel afeti ile Muğla ve Antalya’da meydana gelen yangın felaketlerine, afet sosyolojisi literatürü ışığında yaklaşmıştır. Afetlerin bahsedilen bölgelerdeki tahribatı, ekonomik yaşantına ve geçim kaynaklarına yönelik etkisi, tetiklediği göç süreci, afete mücadelede atılan adımlar, afetler ve kırılan gruplar gibi meseleler, bahsi geçen büyük çaplı felaketler sonrasındaki süreçler ışığında tartışılmıştır. Sel ve yangın sonrası sosyal yaşamın bir süre kesintiye uğraması, gündelik yaşamın yeniden dizaynı gibi konular “afet ve toplum ilişkisi” nazarında ele alınmıştır. Çalışma, belirli bölgelerdeki sel ve yangın afetleri üzerine odaklanmakla birlikte, iklim krizi ve pandemi gibi küresel afetler karşısında sosyoloji disiplininin ve sosyologların daha etkin bir çalışma dinamiği ortaya koymasını ve afet sosyolojisine dair daha fazla teorik ve uygulamalı çalışma üretilmesini önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Sel, Orman Yangını, Türkiye, Sosyoloji

Abstract

Disasters, which make their impact felt through the material and physical destruction they cause, can also bring radical changes in human and social life at different times. While any natural or man-made disaster damages the infrastructure of cities or settlements to tourism activities, it also creates inquiries, plans and actions regarding the present and future of the people of the region. In this respect, disasters, in which the phenomenon of social change emerges, is a natural field of study of the discipline of sociology before and after. In this study, the flood disaster that occurred in Kastamonu and the fire disasters that occurred in Muğla and Antalya in the summer of 2021 were approached in the light of the literature of sociology of disaster. Issues such as the destruction of disasters in the mentioned regions, their impact on economic life and livelihoods, the migration process it triggers, the steps taken in the management against disasters, disasters and vulnerable groups are discussed in the light of the processes after the mentioned large-scale disasters. Issues such as the interruption of social life for a while after floods and fires, and the redesign of daily life were discussed in the light of the “relationship between disaster and society”. While the study focuses on flood and fire disasters in certain regions, it suggests that the discipline of sociology and sociologists should demonstrate a more effective working dynamic in the face of global disasters such as climate crisis and pandemic, and more theoretical and applied studies on disaster sociology should be produced.

Keywords: Disaster, Flood, Forest Fire, Turkey, Sociology

* Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, ruhicanalkin@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8608-4043

Giriş

İnsanın doğa ve çevre ile olan ilişkisinde ve bu ilişkinin toplumsal boyutlarını kapsayan süreçlerde afetler önemli bir konuma sahiptir. Ancak bu önem, nispeten olumsuz bir arka plana sahiptir. Zira bir bölgede (ya da Covid-19 örneğinde olduğu gibi küresel ölçekte) meydana gelen afetler, insan hayatını, ruh ve beden sağlığını, toplulukların ekonomik faaliyetlerini, beslenme ve barınma koşullarını, bitki ve hayvanların doğal yaşamını ve insanın diğer canlılarla olan ilişkisini sekteye hatta yıkıma uğratma potansiyeli taşımaktadır. Esasında bu durum, afetleri sosyolojinin temel çalışma alanları içerisinde değerlendirmenin gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

Afetler, literatürde doğal ve yapay olmak üzere iki temel kategoriye ayrılmış olsa da insan ve toplum yaşantısına olan sirayetinin “insan hatasından/dahlinden bağımsız” bir afeti işaret edebilmek neredeyse imkânsızdır. Bu iddia da afet ve sosyoloji arasındaki kaçınılmaz ilişkiyi ortaya koymak açısından önemlidir. Mevcut çalışmanın temel gündemi olan sel ve orman yangını afetlerinin, sebepleri ve neticeleri itibarıyla bu iddiayı desteklediği söylenebilir.

Küresel iklim değişikliğine bağlı olarak yer kürenin bazı bölgelerinde (Akdeniz Havzası, Karadeniz ve Balkanlar, Kanada ve ABD’nin bazı eyaletleri, vd.) yoğunlukla meydana gelen seller ve yangınlar, şiddeti ve etki alanına bağlı olarak insanların toplumsal yaşamdaki temel faaliyetlerine, özellikle tarımsal ve hayvansal üretim kaynakları/süreçlerine, yerleşim yeri tercihlerine doğrudan ve dolaylı olarak etki etmektedir. Söz gelimi, binlerce ağacın yandığı bir orman yangını, o bölgedeki insanların toplumsal yaşamda var olduğu hemen her alanı radikal bir dönüşüme ve yıkıma uğratabilmekte, geçim kaynağı yok olan insanlar farklı bölgelere göç edip yeni bir toplumsal yaşantı tesis etmek zorunda kalabilmektedir. Aynı durum, sel felaketleri ve meydana geldikleri yerlerdeki birey-toplum ilişkisi açısından da gözlenebilir.

2021 yılının temmuz ve ağustos aylarında Türkiye’nin Batı Karadeniz bölgesinde meydana gelen seller ve Ege-Akdeniz ormanlarında çıkan yangınlar, yukarıda çerçevesi çizilen afet-birey-toplum ilişkisinin birçok boyutuyla gözlenebileceği felaketler olarak kayda geçmiştir. Bu çalışmada, Batı Karadeniz bölgesindeki Kastamonu’nun Bozkurt ilçesinde meydana gelen sel afeti ile Muğla ve Antalya’da meydana gelen orman yangınlarının, afet sosyolojisinin en temel inceleme alanları açısından ele alınması amaçlanmıştır. Bu kapsamda, afet sosyolojisiindeki temel tartışma konuları olan “afet yönetimi”, “afetler ve kırılğan gruplar”, “afet ve toplumsal değişme” konuları, bahsi geçen bölgeler-

de meydana gelen sel ve yangın afetleri sonrasında ortaya çıkan veri, durum ve göstergeler açısından incelenmiştir. Afet yönetimi konusu, çalışmanın odağındaki sel ve yangınlar sonrasında bölgesel, ulusal ve uluslararası çaptaki afetle mücadele aşamalarını içermektedir. Bu noktada, ilgili literatürün inceleme alanlarından biri olan komünite dayanışması ve sivil toplum konusu da Bozkurt, Muğla ve Antalya'daki afetler açısından gündeme getirilmiştir. Afetler ve kırılğan gruplar temasında ise sel ve yangınlar sonrasında sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı olan grupların afet sonrasında toplumsal yaşama tutunma süreçlerinde tecrübe ettikleri zorluklar ele alınmıştır. Son olarak, selin ve yangınların etkilediği bölgelerde ilk iki temaya bağlı olarak ortaya çıkan neticeler, sosyolojik bir gerçeklik olarak toplumsal değişme çatısı altında analiz edilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde, seller ve yangınlar özelinde yerli ve yabancı literatürde yer alan bazı teorik ve uygulamalı çalışmalar incelenmiştir. İkinci bölümde 2021 yazında Bozkurt'ta meydana gelen sel afeti ile Muğla ve Antalya'da yaşanan orman yangınlarına dair bazı temel veriler sunulmuştur. Burada amaç, sellerin ve yangınların toplumsal yapıda meydana getirdiği değişikliği gözleyebilmek adına ekonomik, coğrafi, psikolojik ve temel sosyal yaşantı ile alakalı bazı parametrelere ışık tutabilmektir. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise, yukarıda bahsedilen temalar ışığında Bozkurt, Antalya ve Muğla'da meydana gelen bu felaketlerin afet sosyolojisi disiplinindeki karşılıklarına dair analizler yapılmıştır.

Çalışma, geçtiğimiz yaz Türkiye'nin Kuzeyinde ve Güneyinde neredeyse eş zamanlı olarak yaşanan afetlere dair durum tespitleri ile sınırlı değildir. Zira "afetler çağı" olarak nitelenen bir dönemde; deprem, sel, yangın gibi afetleri sürekli olarak tecrübe eden Türkiye'de bu konuyla ilgili bir akademik çalışma yürütülmesinin, afet gibi olumsuz bir arka plana sahip olduğu düşünülen bir araştırma konusuna dair entelektüel bir tavrı/endişeyi de beraberinde getirmesi gerektiği düşünülmektedir. Bundan dolayı, sosyolojinin alan açtığı toplumsal ön kestirim olgusundan da hareketle çalışmanın sonunda Türkiye'de sel ve yangın afetlerinin zararlarının azaltılmasına ve afet öncesi yönetim süreçlerine dair birtakım sosyolojik çıkarımlar ve önerilere yer verilmiştir.

Sel ve Yangının Sosyolojik Tahlilleri: Kısa Bir Literatür Gözlemi

Makalenin afet ve toplum ilişkisine odaklanan teorik bir çalışma olmaktan ziyade Türkiye'de ortaya çıkan iki afeti ve sonuçları ele al-

masından ötürü bu bölümde yalnızca afet sosyolojisine dair genel bir teorik bilgi sunumu yapılmamıştır. Buna ek olarak, sel ve yangınlar özelinde ortaya çıkan afet sosyolojisi bağlamı bazı argüman ve saha çalışmalarının sonuçları sorgulanmıştır. Bu sorgulamaya esas teşkil eden yönler, giriş bölümünde altı çizilen afet sosyolojisi merkezli temalar ışığında oluşturulmuştur.

Küresel iklim değişikliğine bağlı olarak meydana gelen küresel ısınmanın hem orman yangınlarının hem de sel felaketlerinin temel sebepleri arasında olduğu, 1980’li yılların sonlarından itibaren tartışılmaktadır (Winjum ve Neilson, 1989; Logan, 1990; vd.). İlk etapta yangınlar özelinde bir değerlendirme yapmak gerekirse, küresel ortalama sıcaklıkların her geçen yıl artış göstermesi ile; özellikle Akdeniz Kuşağı’nda yaz aylarında süregiden büyük çaplı orman yangınları meydana gelmektedir. Basın yayın organlarından ya da sosyal medya platformlarından da gözlenebileceği üzere yaz aylarında Yunanistan, Portekiz, İspanya gibi ülkelerde, binlerce hektarlık ormanın yok olduğu yangınlar ortaya çıkmaktadır (Molina-Terren vd., 2019). Sıcaklığın yaz aylarındaki artışına ek olarak, ormanlık alanlarda artış gösteren turizm faaliyetleri, anız yangınlarının ormanlık alanlara sıçraması, cam atıkların güneş ışığına maruz kalması sonucu yangına sebep olması vd. faktörler orman yangınlarının insan kaynaklı arka planına işaret eder.

Orman yangınları, bazı sebeplerden ötürü afet sosyolojisi literatüründe kompleks ve girift bir inceleme konusu olmaktadır. Bunlar arasında, ormanın hem insan ve toplum yaşamı hem de diğer canlılar açısından hayati bir ekosistem olması, afete maruz kalan ormanlarda tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin gerçekleştiriliyor olması ve yangın sonucunda bu faaliyetlerin farklı ölçülerde sekteye uğraması ya da tamamen yok olması, kırsal yerleşim birimlerinin orman arazilerinde ya da ormanların çok yakınında kurulu olması ve yangınların, toplumsal hayattaki en temel ihtiyaçlardan biri olan “barınma ihtiyacını” doğrudan tehdit etmesi vb. konular mevcuttur (Papanikolau, vd., 2012; Leone, 1997; vd.). Ayrıca insanın temel ihtiyacı olan oksijenin doğal kaynağının ormanlar olması, orman yangınlarını daha özel/yaşamsal bir problematik haline getirmektedir.

Son olarak (ve belki de hayati bir yön olarak), ormanların bireyler, aileler, gruplar ya da bölge sakinleri için bizzat bir yerleşim ve barınma ekosistemi olması, bu afeti olabildiğince sorunsallaştırmaktadır. Zira bir sel felaketinde, bireyin yaşadığı ev yıkılmayabilir, bulunduğu mahalle sular altında kaldıktan birkaç hafta sonra sosyal hayat normal seyrine dönebilir ya da mahallede yıkılan bir köprü birkaç ay içerisinde

de yeniden inşa edilebilir. Ancak bir ev, bir yaşam ve geçim kaynağı olarak yok olan ormanlar, toplumsal yaşantısını ormana, ormanın içerisindeki tarım arazisine ya da hayvancılık yaptığı arazilere endekslemiş bireyler ya da gruplar açısından geri döndürülemez bir felakettir (Şahan ve Kaya, 2022: 2).

Orman yangınlarına maruz kalan bölgelerde yapılan afet sosyolojisi çalışmaları çıkış noktasını büyük oranda yukarıda bahsedilen değişkenlerden almaktadır. Bu çalışmalar bir yönüyle afet sonrası müdahale ve iyileştirme aşamalarındaki toplumsal gerçekliği resmederken, bir yönüyle de afete hazırlıklı toplum konusunu içerir. Örneğin Akdeniz kuşağındaki ülkelerde meydana gelen bazı büyük çaplı yangınlar, afet-birey-toplum denkleminin analiz edildiği saha çalışmalarını doğurmuştur. Bunlardan biri, Papadatou ve arkadaşları (2012) tarafından 2011 yılında Yunanistan'da meydana gelen büyük çaplı orman yangınları sonrası yetişkinlerin travma sonrası stres bozukluklarına odaklandıkları ve toplumsallaşma süreçlerinin sekteye uğramasını ele alan bir incelemedir.

Yaz dönemlerinde yangınların yoğun bir şekilde gözlemlendiği yerlerden biri de ABD'dir. Hemen her yıl ABD'nin farklı eyaletlerinde ortaya çıkan orman yangınlarında hem çevresel hem ekonomik hem de toplumsal yaşama ilişkin büyük bir bilanço ortaya çıkmaktadır. Yangının sosyal boyutu ve zararları ile ilgili ABD'de yapılan saha çalışmalarından biri, Texas yangınları sonrası Brocato (2021) tarafından kaleme alınan nitel bir araştırmadır. Afetzedelerin gündelik yaşamda kullandıkları kültürel objelerin anlamlandırılma sürecine odaklanılan çalışmada hem sosyolojik hem de antropolojik bir arka plan mevcuttur.

Tıpkı yangınlar gibi, seller de meydana geldikleri bölgelerdeki yerleşim yerlerini, tarımsal üretimi ya da kentsel yaşamı doğrudan ya da dolaylı olarak sekteye uğratmakta, büyük bir sele maruz kalmış yerlerde sosyal yaşamın seyrinde belli bir süre aksaklıklar yaşanmaktadır. Sellerle ilgili afet sosyolojisi bağlamı çalışmaları, 1930'lu yıllardan itibaren literatüre dâhil edilmiştir. Bunlar arasında Robert Kutak'ın (1938) "The Sociology of Crises: The Louisville Flood of 1937" başlıklı makalesi, Kai Erickson'un (1976) *Everything in its Path: Destruction of Community in Buffalo Creel Flood* başlıklı kitabı, Bradfield ve arkadaşlarının (1989) "After the Flood: The Response of Ministers to a Natural Disaster" başlıklı makalesi, güncel bir çalışma olarak Sarina Yusoff ve Nur Yusoff'un (2022) "Disaster Risks Management through Adaptive Actions from Human-Based Perspective: Case Study of 2014 Flood Disaster" başlıklı makalesi mevcuttur. Elbette konuyla alakalı

sosyolojik çalışmalar daha da çeşitlendirilebilir. Mevcut metnin sınırlılığı dolayısıyla yukarıda örnekleri verilen sel ve sosyolojik araştırmalar üst temasında dikkat çeken müşterek noktalar, bu afetin yarattığı etki ve afet sonrasında komünitenin dâhil olduğu toparlanma, göç, tarımsal üretimde aksama vb. tecrübelerdir. Önemle belirtilmelidir ki yangınların arka planındaki küresel ısınma ve iklim felaketi gerçeği, sellerde de kendini göstermektedir. Sel afetinin meydana geldiği bölgelerdeki insan hatasına bağlı gerekçeler, küresel çaplı bir iklim afetine eklenmekte, bu durum da afet ve toplum konusunu bir bölgenin, bir şehrin ya da bir ülkenin sınırlarının ötesine taşımaktadır. Bu çalışmanın temel gündemi olan 2021 yazındaki Kastamonu sel felaketi ve Akdeniz yangınları da benzer bir arka plana sahip olarak hem yerel dinamiklerden hem de küresel ısınmadan kaynaklı olarak bölgesel zararları doğurmuştur.

Karadeniz’de Sel, Akdeniz’de Yangın: Toplumsalın İzinde Bazı Temel Tespitler

2021 yazı, dünyanın birçok bölgesinde olduğu gibi Türkiye’de de bazı yıkıcı afetlere sahne olmuş bir dönemdir. Bu dönemde, Türkiye’nin kuzeyi aşırı yağışlara bağlı sel felaketine maruz kalırken, güneyi ise cumhuriyet tarihinde görülmuş en geniş çaplı yangınlara sahne olmuştur. Bu bölümde, bahsi geçen afetlerin sosyolojik izdüşümlerinin incelenmesinden önce, afet ve etkilediği alanlar açısından genel bir görüntü sunması öngörülen bazı teknik detaylar ortaya konulacaktır.

Sel felaketinin etkili olduğu Batı Karadeniz Havzası’nda 11 Ağustos gününden itibaren yoğun bir yağış gerçekleşmiş, bu tarihten itibaren 48 saat boyunca felaketin meydana geldiği Bozkurt ilçesi, saatte ortalama 420kg/metreküp yağışa maruz kalmıştır ve bu sayı, aynı bölge için bir yıldaki ortalama toplam yağışın neredeyse yarısına tekabül etmiştir (Bilgen, Balcı ve Kalça, 2022: 25). Aniden gelen bu yoğunluktaki yağış, Bilgen ve arkadaşlarının çalışmalarında vurguladığı üzere yüksek kesimlerde ani toprak kaymalarını, bu toprakların ve süprüntülerin birikerek sürüklenmesini, düşük kot seviyelerinin eğimin de etkisiyle bu yığınlar maruz kalmasını ve netice itibarıyla ilçe merkezinin sular ve yığınlar altında kalmasını doğurmuştur (2022: 21). Selin ve yığınların, akarsu havzasına kurulu ilçe merkezine doğru akışını gösteren videolar, o dönem birçok haber bülteninde ve sosyal medya paylaşımında net bir şekilde görülebilmekteydi. Bu kütle ve yarattığı enerji, ilçe merkezindeki ve kırsal alanlardaki evleri, dükkânları, kamu binalarını ve diğer türden meskenleri yıkmış ya da bunlara büyük zararlar vermiş, öte yandan bazı tarımsal ve ticari alanları da işlevsiz

hale getirmiştir. Bunun yanı sıra, dere yatakları üzerinde inşa edilmiş köprülerin ayaklarının yıkılması sonucu selin taşıdığı tomrukların dereleri tıkadığı, birikintiye de bu tomrukların sebep olduğu ve sonrasında daha yıkıcı bir şekilde ilçe merkezine sürüklendiği görülmüştür (Doruk, 2022: 16). Esasen, Bozkurt ilçesi, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın oluşturduğu Batı Karadeniz Havzası Taşkın Yönetim Planı'na (2019) göre selden etkilenmesi muhtemel azami nüfusa sahip ilçedir. Plana ve öngörülere rağmen 80'i aşkın Bozkurtlu vatandaşın yaşamını yitirmesi (Doruk, 2021: 16), bölgenin afetlere hazırlıklı olma haline ilişkin şüpheleri de beraberinde taşımaktadır. Ayrıca merkez ve kırsaldaki toplam nüfusun 9.000 civarında olduğu Bozkurt ilçesinden taşkın sonrası 1.480 kişinin tahliye edilmesi (Bilgen vd., 2022: 33) sonucu ilçe nüfusunda yaklaşık altıda bir azalma meydana gelmiştir. Bu da bir afetin, ortaya çıktığı toplumun nüfus ve yerleşim dengesine verebileceği zararı göstermek açısından önemli bir veridir.

2021 yazında, Türkiye'nin Akdeniz kuşağında meydana gelen orman yangınları da bölgede yaşayan insanların ekonomik ve sosyal yaşamını sekteye uğratan afetler olarak karşımıza çıkmaktadır. 28 Temmuz 2021'de Manavgat ilçesinde başlayan yangın, kısa sürede geniş bir araziye yayılmış, ağustos ayının 12'sine değin Antalya'da birçok ormanlık alanda yangınlar çıkmış ve bu tarih itibarıyla Akdeniz bölgesindeki 600.000 hektarlık arazinin onda birine denk gelen yaklaşık 60.000 hektarlık orman yanmıştır, bu yangınlarda 59 mahalle zarar görmüş ve 7 vatandaş yaşamını yitirmiştir (Deniz ve Hiç, 2022: 19-20). Tarım ve Orman Bakanlığı'nın (2021) yaptığı tespite göre yangında 15.000 hektarlık tarım arazisi de zarar görmüş, 300'e yakın büyükbaş, 3.000'e yakın küçükbaş hayvan telef olmuş, arılı ve boş olmak üzere toplamda 2.500'e yakın bal kovanı yanmıştır. Başta Köyceğiz bölgesi olmak üzere Muğla ilinde ortaya çıkan yangınlarda da benzer birtakım zarar ve kayıplar yaşanmıştır. 29 Temmuz 2021'de Armutalan mevkiinde başlayan yangın 15 gün boyunca Muğla ilinin farklı bölgelerinde sürmüş, yeni arazilere sıçramış ya da farklı bölgelerde yangınlar çıkmış, neticede Muğla ormanlarının yaklaşık yüzde sekizi yanmış, ayrıca Muğla ili genelindeki tarım arazilerinin yaklaşık yüzde üçü yangından dolayı kullanılamaz hale gelmiştir (Beyhan ve Koca, 2022: 335, 341).

Sel afetinin Kastamonu'da doğurduğu yıkım, Antalya ve Muğla'daki orman yangınlarında da kendini göstermiştir. Tıpkı Karadeniz'de olduğu gibi, Akdeniz'de de bölge halkının gündelik yaşam rutinlerinden ekonomik geçimine, barınma pratiklerinden doğa ile olan ilişkilerine değin birçok noktada kopuşlar, aksamalar ve/ya zararlar meydana gelmiştir.

Afet Sosyolojisi Türkiye’nin 2021 Yazı Sonrası Neler Söyledi, Neler Söyleyebilir?

Afet ve toplum konusunun teorik çıktıları, Türkiye’de 2021 yazında meydana gelen sel ve yangın felaketleri açısından birçok analiz ve bulguya kapı aralayabilecek bir arka plana sahiptir. Bunlar, mevcut metnin birinci bölümünde ortaya konan “toplumsal değişme”, “gündelik yaşamın sekteye uğraması”, “geçim kaynaklarının ve diğer üretim süreçlerinin zarar görmesi” şeklinde kategorilendirilebilir. Ayrıca afet sosyolojisinin güncel tartışma konularından biri olan “afet yönetimi” meselesi de özellikle afet öncesi süreçler açısından bahsi geçen sel ve yangın afetlerinde sorgulanması gereken durumlardan biri olarak göze çarpmaktadır.

Öncelikle, ülkenin Kuzeyinde ve Güneyinde neredeyse eş zamanlı olarak ortaya çıkan yangın ve seller, bizzat ülke gündemini belirleyen, geleneksel ve sosyal medyanın binlerce içerik ürettiği, öte yandan kamu kurumlarının ve STK’ların “afet sonrası” aşamalarda yoğun bir çalışma dinamiğini doğuran durumlar olarak ortaya çıkmıştır. Afetlerdeki toplumsal örgütlenme olgusu, Kastamonu ve Muğla/Antalya afetlerinde de gözlenmiştir. Türkiye’nin birçok yerinden gelen gönüllüler, AFAD koordinasyonunda, diğer kamu kurumlarına ve yerel yönetimlere ait afet birimlerinin desteğiyle afet müdahalesinde bulunmuşlardır. Yöre halkının da “afet öncesi toplumsal yaşama dönüş” refleksiyle dâhil olduğu bu çalışmalar, sosyal hayatın devamlılığının tesisini hedeflemiştir.

Afet müdahalesi ve iyileştirme aşamalarını takiben hem Bozkurt ilçesinde hem de yangının etkilediği Akdeniz şehirlerinde birçok insan temel barınma ve beslenme ihtiyaçları açısından büyük bir dezavantaj yaşamıştır. Evleri ya da köyleri yanan, kullanılamaz hale gelen, tarımsal ve/ya hayvancılık faaliyeti yangının ya da selin yıkımına uğrayan vatandaşlar açısından yeni bir yerleşim, geçim veya göç gündemi ortaya çıkmıştır. Hatırlanacağı üzere Bozkurt ilçesinde her altı kişiden biri evi ve/ya ekonomik geçim kaynağı zarar gördüğü için ilçeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Bozkurt özelinde devam etmek gerekirse, bireyler yalnızca temel yaşamsal faaliyetleri açısından zarar görmemiş, şehir meydanlarının, kafelerin, çay bahçelerinin ve dere kenarlarının taşkına maruz kalması ile sosyalleşme alanları olarak nitelendirilebilecek “kamusal alanlarını” da kaybetmişlerdir (Doruk, 2022: 19).

Bireyler açısından gündelik toplumsal yaşamın bir taşkın aracılığı ile sekteye uğraması, afet sosyolojisinin temel inceleme konularından biri olan “kırılğan gruplar” açısından da bir sorgulamayı gerektirmek-

tedir. Nitekim Bozkurt ilçesinde sel sonrası kurulan konteyner evlerde yaşlılar ve engellilerin yalnızlaştığı, kendi ürünlerini satarak geçimini sağlayan kadınların stantlarının yıkılması ve ticaret ortamının yok olması sebebiyle çalışmaya son verdikleri görülmüştür (Doruk, 2022: 20). Bu da bölgede yaşlıların, kadınların ve oyun alanları yıkılan, eğitim hayatları sekteye uğrayan çocukların sosyal yaşamı açısından büyük bir olumsuzluktur.

Muğla ve Antalya'daki yangınların afet ve toplum konusu açısından ele alınışında diğer kritik bir veri de çalışmanın ilk bölümünde değinilen "bir yaşam alanı olarak orman" olgusudur. Özellikle kırsal nüfus açısından orman, bireylerin evlerinin yakınında bulunduğu, doğal ve geleneksel yaşam kodlarına birçok açıdan kaynaklık eden, hayvancılık faaliyetlerinin yürütüldüğü bir mekândır (Bozok ve Bozok, 2002: 81). Diğer bir ifadeyle, kırsal nüfusun –özellikle Akdeniz kuşağındaki bölgeler açısından- varoluşsal hikâyesindeki baş aktör ormandır. Bu sebeple, kırsal alanlarda yaşayan insanlar için bedenlerinde herhangi bir yanık oluşmasa dahi adeta "ciğeri dağlayan", kişiyi toplumsal ve ekonomik yaşantısından soyutlayan sonuçlar doğurmaktadır. Muğla ve Antalya yangınlarının akabinde binlerce insanın farklı bölgelere göç etmesindeki temel etmen de doğal bir yaşam alanı olan ormanın, yok olması dolayısıyla içindeki insan grupları için de yaşanacak pek bir yer kalmamasıdır.

Bu durum, 2021 Akdeniz yangınları ile ilgili ilk sosyolojik çalışma olduğu tahmin edilen¹ "Ormanlara, Sıcaklara ve Yangınlara Dair: 2021 Köyceğiz Orman Yangınlarının Sosyolojik İzdüşümleri" başlıklı makalenin saha verilerinde çeşitli yollarla gözler önüne serilmektedir. Çalışmanın katılımcılarından biri, geçmişten günümüze orman ve toplumsal yaşamı dile getirirken, önceki yangınların ve özellikle 2021 yazı yangınının neticesini (Bozok ve Bozok, 2022: 93), bir diğer katılımcı da yöreye özgü bir geçim ve beslenme kaynağı olan çam balının bu yangın sonrası akıbetini (Bozok ve Bozok, 2022: 91) aşığadaki nostaljik ve hayıflanıcı ifadelerle açıklamaktadır:

"Ormanla halk iç içe yaşıyordu eskiden... Köylü bütün yakacak, ısınma, yemek pişirme ihtiyacını ormandan temin ediyordu. Aydınlatma için bile ormandan yararlanıyordu. Biz çocuktuk, ormandan ateş yakarak kullanılan ev ocakları vardı..."

¹ Literatür taramasında rastlanan ilk sosyolojik çalışmanın bu makale olduğu belirtilmelidir.

“Bu yangın çam balını da bitirdi. Bal yok! Tarihe karıştı çam balı. Artık çam balı bulamayacağız...”

Orman, kır yaşamı, doğal hayat vb. ifadeler metropolde ya da şehir merkezlerinde yaşayan modern insan için genelde nostaljik birer tasarım, boş zaman etkinliklerinin birer platformu ya da arzu nesnesi, “kaçıp kurtulmanın” en yakın duraklarından biri olarak algılanırken ya da endüstriyel ballar karşısında çam balı sağlıklı bir tüketim malzemesiyken, tüm bunların orman köylüleri için bir yaşam kaynağı, en temel ekonomik uğraşı, aidiyet duygusunun en temel köşe taşlarından biri olarak varlığı neredeyse yadsınamaz bir gerçekliktir. 2021 Akdeniz yangınları, belki de on binlerce insan için böylesine yaşamsal kanalları yok eden, dolayısıyla toplumsal yaşamı neredeyse bitme noktasına getiren bir afet haline gelmiştir.

2021 Karadeniz selleri ve Akdeniz orman yangınları, afet sosyolojisi açısından elbette daha birçok saha araştırmasına, analize, çıkarıma, bulguya ve dahi teoriye gebe sonuçlar doğurmuştur. Bunlar arasında, üzerinden geçen yaklaşık bir buçuk yıllık sürede, afetten etkilenen insan topluluklarının eski toplumsal yaşantılarına ne derece dönüş yapabildiği, afet ve toplumsal değişme konusu açısından önemli bir noktadır. Zira hem yangın hem de seller sonrasında sivil toplum, yerel topluluklar ve yönetimler ve merkezi idare birçok “iyileştirme” çalışmasına imza atmakta, insanları sosyoekonomik stabilitelere yeniden kavuşturmak için birtakım faaliyetler ve projeler yürütmektedir.

Öte yandan, sel ve yangın bölgelerinden göç etmek zorunda kalan insanların kurdukları yeni bir toplumsal yaşama dair intibak ve tutunma problemlerinin açığa çıkması kuvvetle muhtemeldir. Afet sosyolojisi tam da bu noktada, bu iç göç sürecinin bireyler açısından yarattığı etkiyi ve bireyin toplumsal yaşamda yeniden var olabilme stratejilerini gerekli metot ve uygulamalarla ortaya koyabilme potansiyeli taşımaktadır.

Diğer yandan, bölgede kalan kırılğan grupların nasıl bir “afet sonrası yönetim” sürecine tabi tutuldukları, afetin etkilerinden kurtulabilmek adına hangi adımları attıkları, sosyolojideki temel işlevselci ve çatışmacı kuram açısından ele alınabilir. Buradan hareketle hem dezavantajlı hem de dezavantajlı olmayan toplumsal grupların, sonraki sel ve yangın afetlerine karşı nasıl korundukları ya da korunacakları, bu afetlere karşı hangi önlemleri aldıkları ya da alacakları, yetkililerin bu konuda hangi adımları attıkları ve bunun toplum nazarında nasıl karşılık bulduğu/bulacağı da afet sosyolojisinin Karadeniz ve Akde-

niz bölgeleri özelinde söyleyeceklerine kaynaklık edebilir. Bu sorgulama, esasen güncel afet sosyolojisi literatüründeki afetlere hazırlıklı toplum konusuna dair çıktılar barındırmaktadır. Zira hem bu metinde incelenen afetler hem de Türkiye’de ve dünyada ortaya çıkan/çıkması muhtemel afetlere karşı “hazırlıklılık” hali, afet sonrası müdahale ve yönetim süreçleri kadar önem arz etmektedir.

Son olarak, afet sosyolojisinin 2021 Karadeniz sellerine ve Akdeniz yangınlarına dair söyleyebilecekleri arasında, sürdürülebilir bir toplum adına sürdürülebilir bir afet yönetimini içeren “bütünleşik bir afet yönetimi” de ön plana çıkabilir. Sellerin ve yangınların, toplumun hemen her bir biriminde yarattığı zararın, yine toplumun her bir biriminin teknik, beşeri ve ekonomik kaynaklarla telafi edilebileceği gerçeği, yalnızca afet sonrası bir yönetim anlayışıyla açıklanamaz. Afet öncesi ve sonrası olmak üzere, çocuğundan yaşlısına, temizlik personelinde farklı disiplinlerdeki bilim insanlarına değin her aktör, her birim ve her disiplin, toplumsal bir konsensüs hali ile, afeti bütünleşik bir yapıda ele aldığı takdirde, afetin etkilerinin ve muhtemel bir afetin potansiyel etkilerinin asgaride tutulabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu da afetler karşısında (hem öncesi hem de sonrası bağlamında), daha sürdürülebilir bir toplum ve insan yaşamına giden yolda kritik bir eşik olarak göze çarpmaktadır.

Sonuç

Afet, günümüzde aynı anda ortaya çıkan, hatta Covid-19 örneğinde olduğu gibi kısa sürede “küreselleşen” birçok problemin sosyal hayata yayılmasını ifade etmektedir. Afet olarak nitelenen hiçbir durum/süreç yok ki toplumsal yaşantının seyrini sekteye uğratmasın. Bu yönüyle afet ve afet yönetimi dendiğinde kamu yönetimi, siyaset bilimi gibi disiplinler kadar sosyolojinin de gündeme gelmesinin, Türkiye özelinde neredeyse geç kalınmış bir gereklilik olduğu söylenebilir. 2021 yazında Türkiye’nin Karadeniz ve Akdeniz bölgelerinde ortaya çıkan sel ve yangınlar, afet ve toplum konusundaki bu güçlü bağı bir kez ortaya çıkarmış gibi gözüküyor. Sel ve yangınların toplumla ilişkisi gündeme geldiğinde beliren “göç”, “üretim”, “geçim”, “kırılgan gruplar”, “afete hazırlıklılık”, “afete dirençlilik” gibi konular ve bu konuların, mevcut makalede incelenen bölgeler açısından ele alınışı, yukarıdaki iddiayı destekler niteliktedir.

Günümüzde ülke genelinde afetlere karşı tatbikatlar düzenlenirken, kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının afetlerle ilgili yoğun bir gündeme sahip olduğu bilinirken, sosyologların

da afet konusunu göz ardı etmeleri, ülkemizde ya da dünyada ortaya çıkan afetler sonrasında toplumsal yaşama dair kısa, orta ve uzun vadeli çalışmaları görmezden gelmeleri ya da bu alana duyarsız kalmaları pek de kabullenilebilecek bir durum gibi gözükmemektedir. Buradan hareketle, bu çalışmanın bir yönüyle Türkiye'de geçtiğimiz yıl ortaya çıkan iki büyük afeti toplumsal görünümüleri açısından ele alma; bir yönüyle de ortaya çıkan afetleri sosyolojinin kadrajına dâhil etme ve afet sosyolojisi literatürünü Türkçe okura bir kere daha hatırlatma amacı taşıdığı söylenebilir.

Kaynakça

- Beyhan, B., & Koca, F. (2022). Ecological Memory and Socio-Ecological Resilience Approach Within the Scope of Muğla Wildfires. *International Journal of Architecture and Planning*, 10(1), 325-348.
- Bilgen, G., Balcı, E., & Kalça, M. Y. (2022). Kastamonu Bozkurt İlçesinde 11.08.2021 Tarihinde Meydana Gelen Sel Felaketinin Yerinde İncelenmesi. *Tasarım Mimarlık ve Mühendislik Dergisi*, 2(1), 20-35.
- Bozok, M., & Bozok, N. (2022). Ormanlara, Sıcaklara ve Yangınlara Dair: 2021 Köyceğiz Orman Yangınlarının Sosyolojik İzdüşümleri. *Vira-Verita E-Dergi: Disiplinlerarası Karşılaşmalar*, 15, 77-104.
- Bradfield, C., Wylie, M. L., & Echterling, L. G. (1989). After the Flood: The Response of Ministers to a Natural Disaster. *Sociological Analysis*, 49(4), 397-407.
- Brocato, B. R. (2021). Texas Wildfire Survivors' Narratives and the Meaning of Everyday Objects. *Ethnography*, (Early First). Doi: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/14661381211038304>. (Erişim Tarihi: 20.09.2022)
- Deniz, M., & Hiç, Ö. (2022). İklim Değişikliği ve Tarımın Değişen Yüzü: Artan Riskler, Tarımdaki Daralmalar ve Orman Yangınları Sonrası Politika Önerileri. *Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 12-22.
- Doruk, Ö. (2021). *BOZKURT: İklim Adaleti Üzerine Saha Notları*. Araştırma Raporu. Yeşil Düşünce Derneği. <https://www.yesildusunce.org/wp-content/uploads/2022/02/BOZKURTIKLİM-ADALETİ-ÜZERİNE-SAHA-NOTLARI.pdf> (Erişim Tarihi: 12.09.2022).
- Erickson, K. I. (1976). *Everything in its Path: Destruction of Community in Buffalo Creel Flood*. New York: Simon & Schuster.
- Kutak, R. I. (1938). The Sociology of Crises: The Louisville Flood of 1937. *Social Forces*, 17(1), 66-72.
- Leone, V. (1997). Sociological Aspects in the Phenomenology of Forest Fires. IN Orazio Ciancio (Edt.), *The Forest and Man* (pp. 305-323). Tipografia Coppini: Florence.

- Logan S. (1990). Global Warming and the Sacramento-San Joaquin Delta. *California Agriculture*, 44(3),16-18.
- Molina-Terren, D. L., Xanthopoulos, G., Diakakis, M., Ribeiro, L., Caballero, D., Domingos, G. M., Domingos, X. V., Silva, C. A., & Cardil1, A. (2019). Analysis of forest fire fatalities in Southern Europe: Spain, Portugal, Greece and Sardinia (Italy). *International Journal of Wildland Fire*, 28(2), 85-98.
- Papadatou, D., Giannopoulou, I., Bitsakou, P., Bellali, T., Michael A. Talias, M. A., & Tselepi, K. (2012). Adolescents' Reactions After a Wildfire Disaster in Greece. *Journal of Traumatic Stress*, 25(1), 57-63.
- Papanikolaou, V., Adamis, D., Mellon, R. C., Prodromitis, G., & Kyriopoulos, J. (2012). Trust, Social and Personal Attitudes after Wildfires in a Rural Region of Greece. *Sociology Mind*, 2(1), 87-94.
- Şahan, C., & Kaya, İ. (2022). Türkiye ve Avrupa Ülkeleri Orman Yangınlarının Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 1-14.
- Tarım ve Orman Bakanlığı (2019). *Batı Karadeniz Havzası Taşkın Yönetim Planı*. <https://www.tarimorman.gov.tr/SYGM/Belgeler/Taşkın%20Yönetim%20Planları/BATI%20KARADENİZ%20HAVZASI%20TAŞKIN%20YONETIM%20PLANI%20YÖNETİCİ%20ÖZETİ.pdf> (Erişim Tarihi: 06.08.2022)
- Winjum, J. K., & Neilson, R. P. (1989). How It Might Be: Forests. *EPA Journal*, 15(1). 11+.
- Yusoff, S., & Yusoff, N. H. (2022). Disaster Risks Management through Adaptive Actions from Human-Based Perspective: Case Study of 2014 Flood Disaster. *Sustainability*, 14(12), 7405.